

A RENDSZERESEN MEGJELENŐ HONISMERETI KIADVÁNYOK MÓDSZERTANI KÉRDÉSEI

A honismereti tevékenység fejlődése szükségszerűen kialakította a maga kiadványait. A mozgalom nem egyszerre talált rá a célkitűzéseinek, munkájának leginkább megfelelő kiadványtípusra. Igen nagy volt ezen a téren a változottság a honismereti tevékenység helyzetének, valamint szerteágazó voltának megfelelően. A tapasztalat azt mutatja, hogy a honismereti tevékenységet szakmailag segítő intézmények kiadványkezdeményezései bizonyultak a legmegfelelőbbeknek. Ez természetes is, hiszen a honismereti mozgalmat patronáló intézményeknek, főleg a múzeumoknak és a levéltáraknak egyrészt már régebről volt kiadványozási gyakorlatuk, másrészt ezzel a munkával szervező-, rendszerező munkájuk kapott anyagot, támogatást. Az előkészítő múzeum vagy levéltár, illetőleg ezen intézmények munkatársai olyan mértékű szakmaiságot követelnek meg, visznek bele a kiadványokba, amelyek ezeknek a kiadványoknak a tartalmát hasznossá, felhasználhatóvá teszik a tudományos kutatás, illetve feldolgozás számára.

Tapasztalataink szerint a sajátos, tehát a honismereti mozgalom célkitűzéseinek legjobban megfelelő kiadványtípus a *gyűjteményes kötet*. Ezek lehetnek sorozatot alkotó vagy egyes darabok. Megállapítható, hogy a szervezettebb, állandóbb jellegű, a múzeum vagy a levéltár szakmai segítségét jobban igénybe vevő honismereti közösségek kiadványai általában sorozatban, folyamatosan jelennek meg. Míg a múzeumok, levéltárak által kevésbé „irányított”, nagyobbára alkalmi jellegű honismereti közösségek kiadványai inkább egyediek, egy-egy kötetből állnak.

Az egy-egy kötetre terjedő kiadványok sajátos esetei a *jubileumi kiadványok*. Tartalmukat tekintve igen változatosak, a kérdéses jubileumtól függően. Sok esetben egy szerző művei: a gyűjteményes kiadvány eléggé ritka.

A sajátosnak mondott honismereti gyűjteményes köteteknek jellemzője az a szoros kapcsolat — és ez a honismereti tevékenység mozgalom jellegét igazolja —, ami ezen kiadványok és a különböző *pályázatok* között fennáll. A legtöbb gyűjteményes honismereti kiadvány valamilyen pályázat anyagát, esetleg több pályázat kiadására méltó anyagából való válogatást közöl. Ahogy majd látni fogjuk, a sok-sok pályázat közül legfontosabb és a honismereti kiadványok szempontjából meghatározó jellegű, a most negyedszázados *Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat*.

A sajátos honismereti kiadványok sorát a Néprajzi Múzeum 1952-ben megjelent *Az Országos Néprajzi Múzeum Adattárának Értesítője* nyitotta meg. Igen szerény kiállítású, folyóiratszerű kiadvány volt, *Morvay Péter* szerkesztette. Alapvetően módszertani kiadvány volt, a néprajzi gyűjtés, pályázatokra való felkészülés segítségét tartotta feladatának. Nagy érdeme volt, hogy híreket, tudósításokat, beszámolókat is közölt a különféle honismereti közösségekről, illetve azok tevékenységéről. Sajnos, tíz év múlva megszűnt.

Napjainkban, a honismereti tevékenység fejlődésének megfelelően gazdagabban, de helyi érvennyel, ugyanezt a feladatot látja el a Hazafias Népfront Vas megyei Honismereti Bizottságának kiadványa, a *Vas Honismereti Közlemények*. Ez a folyóiratszerű kiadvány 1974-ben indult, már megállapodott rovatokkal: *Műhely* (rövid tanulmányok); *Honismereti adattár* (adaközlésszerű cikkek); *Szakköreink életéből* (hírek, beszámolók módszertani céllal); *Pályázat*;

Vasi események, évfordulók; Szerkesztői posta. A szerkesztő bizottságban a megyei múzeum és a megyei levéltár vezetői, munkatársai tevékenykednek (Horváth Ferenc, Bándi Gábor, Bárdosi János stb.).

Folyamatos, de nem folyóiratszerű honismereti kiadvány a nagy múltú visszatekintő *Battonyai Füzetek* című sorozat is. A sorozatot a Battonyai községi Tanács és az ottani József Attila Művelődési Otthon Helytörténeti Szakköre adja ki, a szerkesztő Takács László gimnáziumi igazgató. Első száma (Takács László: Battonya község helytörténeti dokumentációs anyagának felhasználása az oktató-nevelő munkában) elvi-gyakorlati jellegű munka volt, 1960-ban jelent meg. Az első füzetet gyors egymásutánban követték a többiek, eddig 19. Bennük körvonalazódik egy alapos, minden részletkérdésre kitérő battonyai monográfia képe. Az egyes számok nem gyűjteményes kötetek, hanem egy-egy tanulmányt tartalmaznak. A battonyai honismereti tevékenység magas színvonalát, szakmaiságát és rendszerességét bizonyítja, hogy a hivatásos kutatók írásai mellett jól meg tudnak állni a honismereti szakkör tagjainak dolgozatai.

Nem füzet sorozat, hanem *évkönyv jellegű* a miskolci I. számú Ipari Szakközépiskola Néprajzi Szakkörének kiadásában, Bartha László szakkörvezető tanár szerkesztésében megjelenő *Népi hagyományok Borsodban* című kiadvány. Az első kötet 1968-ban jelent meg, eddig három kötet látott napvilágot. Mindhárom kötetét nagy elismeréssel fogadták és nyugtázták a néprajztudomány is. Hangsúlyozták, hogy ez a kiadvány jól megmutatja egy középiskola, méghozzá nem is humán jellegű középiskola, szakkörének lehetőségeit.

Közben — nagyjából az eddig említett kezdeményezésekkel egyidőben — indult meg azoknak a gyűjteményes köteteknek a megjelenése, amelyeket a honismereti mozgalom sajátos kiadványainak mondhatunk. Elsőnek a *Bodgál Ferenc* szerkesztette és a miskolci Herman Ottó Múzeum kiadásában megjelent, *Borsod megye népi hagyományai* című kiadványt említhetjük, 1966-ból. A kötetet Bodgál tájékoztató tanulmánya vezette be a Borsod megyei néprajzi gyűjtéséről. A közleménynek a szívetés mellett volt bizonyos módszertani vonatkozása is. Ezt hangsúlyozta a kötet végén közölt gyűjtési tanácsadó, illetve bibliográfiai összeállítás. A vaskos kötet (486 oldal) főleg az Országos Néprajzi és

Nyelvjárási Gyűjtőpályázat Borsod megyei anyagból válogatott cikkeket, adott közre.

1968-ban jelent meg a KISZ Somogy megyei Bizottsága kiadásában a *Múltunk és jelenünk* című antológia első kötete *Ifjúszágunk Somogyról* címmel, Knézy Judit szerkesztésében. A kötet a Tanácsköztársaság kikiáltásának félévszázados évfordulója alkalmából meghirdetett „Vörös Somogy” helytörténeti pályázat legjobb pályamunkáiból való válogatást adta közre. A 9 cikk közül 8 néprajzi, 1 pedig művészettörténeti. A helytörténetiek, illetőleg legújabbkörtörténetiek a kiadvány második kötetében jelentek meg. Bevezettként Knézy Judit áttekintést adott Somogy megye honismereti helyzetéről (bemutatta a honismereti szakköröket, a pályázatokat, a községi monográfiarás állását), majd gyűjtési és feldolgozási módszertani tanácsokat adott. A szerkesztő, hogy a cikkeket a tudományos kutatás számára jobban felhasználhatóvá tegye, közölte az adtközlők adatait, a vonatkozó leglényegesebb irodalmat, igyekezett a helyi sajtóságek, az eltérések adatszerű rögzítésére.

A következő említésre méltó kötetet Zupkó Béla szerkesztette a mezőkövesdi Földes Ferenc Középiskolai Kollégium Györfly István Néprajzi Szakkörének anyagából *Népünk életéből* címen. A gyűjteményes kötet 1970-ben jelent meg Mezőkövesden és 19 közleményt tartalmazott. Zupkó, ha nem is osztotta fejezetekre a könyvet a közlemények tárgyának megfelelően, mégis a kötet felépítésében az anyagi kultúra legkezdetlegesebb megnyilvánulásaitól, a szakmányoló életmód felől haladt a szellemi kultúra, a legkifinomultabb folklór-tényezők felé. Minden egyes közlemény eredeti gyűjtésen, megfigyelésen alapult, sokszor új szövegeket — ha variánsokat is — adott közre.

Már az eddig bemutatott gyűjteményes kötetekben is több olyan honismereti munkás publikált, akik a későbbiekben tudatos képzés révén a történettudomány, a néprajz szakembereivé váltak. Ilyen vonatkozásban ezek a kiadványok iskoláknak, a szakemberképzés eszközeinek is felfoghatók. Különösen könnyű ezt olyan esetben felismernünk, mint a *Barabás Jenő és Voigt Vilmos* szerkesztette *Mezőcsát népi kultúrájából* című, Mezőcsát, 1971-ben megjelent gyűjteményes kötet esetében. 1970. novemberében a Budapest Eötvös Lóránd Tudományegyetem néprajzszakos hallgatói

egyhetes gyűjtési gyakorlaton vettek részt tanárai vezetésével. A hallgatók előzetes terv szerint megismerkedtek Mezőcsát történetének, népéletének minden fontos területével. A kötethez írt előszóban a szerkesztők azt mondták, hogy „pedagógiai megfontolásból célszerűnek látszott, hogy a gyűjtés a nyers formán jusson túl, a közlésre elfogadható anyagrendezés szintjéig”. A kötetben közreadott 15 dolgozat nemcsak gyűjtési tervszerűségről, hanem határozott irányításról, valamint eredményes szerkesztői munkáról tanúskodik. A szerkesztők maguk is közölnek a kötetben egy-egy cikket, s tanítványaik feldolgozásai semmilyen nem különböznek tőlük. (Meg kívánjuk jegyezni, hogy ehhez hasonló kiadványt készítettek elő a budapesti egyetemisták Dunaszekeső és a debreceniek Nyírlugos vonatkozásában.)

Ugyancsak 1971-ben jelent meg *Kovács Dániel* szerkesztésében Sátoraljaújhelyen az *Abauj- és Zemplén népéletéből* című gyűjteményes kötet. Ez a kiadvány a sátoraljaújhelyi Kossuth Gimnázium Kazinczy Körének (honismereti szakkörének) gyűjtéséből adott közre 51 dolgozatot. A kötet szerkesztésén, felépítésén közvetlenül, a cikkek tartalmán keresztül pedig közvetve meglátszik a lektoroként szereplő Bodgál Ferenc hatása.

Ebbe a sajátosan honismereti kiadványnak minősített sorba tartozik a *Kuczay Károly* szerkesztette *Kalocsa vidéke és népe* című, 1973-ban megjelent gyűjteményes kötet is. Kuczay a kalocsai I. István Gimnázium honismereti szakkörének vezetője és a kötetben szakköre gyűjtéséből adott közre 26 dolgozatot. A közölt feldolgozások érdekessége az, hogy az eddig említett kiadványokkal ellentétben nemcsak néprajzi gyűjtéseket, hanem kimondottan helytörténeti írásokat is találunk közöttük.

Ezeknek a gyűjteményes köteteknek a továbbfejlesztése a nyíregyházi Jósza András Múzeum kiadásában megjelenő *Honismereti kutatások Szabolcs-Szatmárban* című sorozat. Az első kötet, amely néprajzi közleményeket tartalmazott, 1975-ben jelent meg. A kötet anyagát *Erdész Sándor* és *Farkas József* rendezte sajtó alá, az Országos Néprajzi és Nyelvjárási Gyűjtőpályázat keretében meghirdetett megyei néprajzi és honismereti pályázatok anyagából. A sorozat második kötete 1976-ban jelent meg és nem gyűjteményes kötet volt, *Babus Jolán* feldolgozásaiból adott közre egy csokorra valót *Néprajzi tanulmányok a*

beregi Tiszahátról címen. A sorozat harmadik kötete helytörténeti tárgyú dolgozatokat közölt *Erdész Sándor* és *Németh Péterné* gondozásában. Ezek a dolgozatok is pályamunkák voltak, a megyei honismereti pályázatokra készültek. A kötet 5 cikket közöl. Napjaink gyorsan változó, gyökeresen átalakuló életének helyi megnyilvánulásait rögzítik, hozzák összefüggésbe egymással.

Végezetre a legsajátosabbnak, s egyben a legsikerültebbnek minősíthető honismereti kiadványról, a miskolci Herman Ottó Múzeum kiadásában, 1976-ban megjelent *Foglalkozások és életmódok* című gyűjteményes kötetéről kell szólni. A kötetet — amely alcíme szerint *Válogatott tanulmányok honismereti szakkörök és kutatók munkáiból* — *Dobrossy István* szerkesztette. A Bodgál Ferenc emlékének ajánlott kötet előszavában *Szabadfalvi József* elmondta, hogy az Országos Néprajzi és Néprajzi Gyűjtőpályázat megyei tagozata, amelyet Bodgál Ferenc, *Istvánffy Gyula* Néprajzi és Honismereti Pályázat néven szervezett és irányított, tizenöt éves múltat tekint vissza. Ezalatt az idő alatt „nemcsak a pályázatok száma, színvonala emelkedett, szerkezete változott, hanem évek alatt összekovácsolója lett felnőtt helytörténeti köröknek, dicsőséget szerzett középiskolai, sőt általános iskolai szakköröknek. A kötetben szereplők jó része évek óta rendszeres pályázó, az ifjúsági és felnőtt kategóriákban.” A kötet a pályázatban végbement szerkezeti változásnak megfelelően szakszerűsített. Nem néprajzi anyagot ad közre, hanem helytörténeteket, sőt ezen belül is „jobbára a legújabbkor történetét, az ipartörténetet, valamint a munkásmozgalmi emlékeket feldolgozó pályamunkákat” közöl, illetve ezekből egy nagyon jól szerkesztett, kerek egészzé formált válogatást ad. A pályázók és a szerkesztő egyaránt néprajzi módszereket használtak. A legújabbkor története, az életmódok elkülönítése, változása és vizsgálata néprajzi megismerési módszereket követel. Szerencsésen igazolja ezt a módszertani egységet a kötet címe is: *Foglalkozások és életmódok*. Azaz a kötet mai életünk jelenségeiről, változásairól egységesen a foglalkozások sokféleségének, átalakulásának megismerésével, rögzítésével kíván az életmódok differenciáltságára fényt deríteni. A differenciáltság lényege a változás, az örökös, ám az utóbbi időben a különösen felgyorsult és számos gyökeres átalakulást hozó élet. A pályázók nemcsak a

hagyományos elemekre voltak tekintettel, hanem az új, a változást hozó tényezőkre is gondot fordítottak. Igyekeztek a változás okát felderíteni, nyomon követni, az eszközkészletben, anyag- és tárgyhasználatban, a tudati tényezőkben végbemenő átalakulást. Ez az a gyűjteményes kötet, amely leginkább érvényre juttatja a honismereti mozgalom sajátosságait, amely a különböző honismereti közösségekben végzett munka közreadásának legjobb módja. A *Dobrossy István* szerkesztette kötet anyaga legkönnyebben beépülhet a tudományos életbe, példaképe lehet a többi, a fejlődés különböző fokán álló honismereti közösségnek is a publikálás, anyaguk megjelentetése tekintetében.

A honismeret kiadványok népes és

annyira különböző egyedekből álló táborában elég nehéz ugyan áttekintést szerezni, de lehetetlenség nem érzékelnii a fejlődést. Áttekintésünkben néhány honismereti kiadványtípus felvonultatásával ezt a fejlődést igyekeztünk felvázolni. Úgy véljük, hogy áttekintésünk — bármennyire szűk térre, kevés kiadványra, kiadványtípusra tért is ki — meggyőzően igazolta, hogy a honismereti mozgalom számára legmegfelelőbb a patronáló intézmények (iskolák, múzeumok, levéltárak stb.) segítségével összeállított *gyűjteményes kötet*. Ezek a gyűjteményes kötetek szakosodhatnak, sorozatot alkothatnak, lehetnek alkalmi, jubileumi kiadványok stb., azaz igen sokoldalúan igazodhatnak a tényleges honismereti munkához. *Dankó Imre*

MOLNÁR JÓZSEF:

A TÖRÖK VILÁG EMLÉKEI MAGYARORSZAGON

(Corvina, 1976. 126 oldal.)

„A nyugatról érkező idegen Magyarországon ismerkedik meg először a török építészeti emlékekkel. A helyreállított és ma már védett épületeket a turisták mindenkor nagy kíváncsisággal és érdeklődéssel szemlélik” — írja könyvében *Molnár József. Rados Jenő* pedig Magyar Építészettörténetében szintén elsősorban emiatt szentel pár lapot az Iszlám építészetének, mert „Európának alig van országa, melyben mohamedán-iszlám emlékek egészítik ki az építészeti stílusok változatos sorát”. Hangsúlyozza: „Művészettörténe-szeink egy része mellőzi vagy éppen csak érinti a megszálló törökség emlékeinek tárgyalását. Ez érthető is. A féltő hódító hatalma az elfoglalt magyarországi részeket alávett tartományoknak tekintette, és gátlás nélkül kifosztható gyarmatként kezelte. Másfél évszázad alatt a magyarsággal alig alakult ki szellemi, társadalmi vagy gazdasági kapcsolat. A mohamedán vallás eszmevilágát olyan híven kifejező iszlám művészet is idegen volt a hazai kereszténység szemében, úgyhogy jelentősége mindvégig elszigetelt maradt.” És: „A törökök maguk csak ott építettek, ahol felhasználható régi épület nem állt rendelkezésre”, viszont „...a metszetek tanúsága szerint egyes városok képe teljesen megváltozott”.

Ezek a szavak egyértelműen mutatják a szükségességét és jelentőségét *Molnár József* most megjelent könyvének. A bevezető fejezetben (*Iszlám vallás és építészet*) azokat az alapismereteket közli röviden és érthetően, amelyek lehetővé teszik az egyoldalú, nyugatias látásmód meghaladását és amelyek nyomán értékelhetővé válik műemlékeink beilleszkedése egy számunkra már elűnt világba. Az *oszmán birodalomról* írt fejezet vázolja, hogyan alakult a törökök kezén a mohamedán örökség. Majd a *Török világ hazánkban* cím alatt színes, olvasmányos formában ismerteti műemlékeink átfogó történetét. Itt mondja el a pusztulás történetét is, s ebből kiviláglik, hogy mégiscsak jelentős művészeti tevékenységgel kell számolnunk a török uralom másfél századában. A császári csapatok s az ellenreformáció papjai megszállták a volt moszlim épületeket, lefejtették még a dzsámik kupolájának ólomburkolatát is. „Megindult a török egyházi és világi emlékek kiáramlása is a legnagyobb gyűjtőállomás, Bécs felé, ahonnan azután Európa nagyvárosainak magán- és közgyűjteményeibe vándoroltak tovább. Az épületek lassú pusztulása és a berendezési tárgyak külföldre kerülése közel két évszázadon át tartott”. A szerző *A budai pasák magyar nyelvű levelezése 1553—1589* c. gyűjteményre hivatkozik annak kapcsán, hogy milyen építőtevékenység folyt a török időkben pl. Esztergomban. Ezekből a levelekből azonban kiviláglik az a szellemi, társadalmi és gazdasági kapcsolat is, ame-

lyet a négyszáz éves Habsburg-propaganda olyan sikerrel homályosított el.

Természetesen a műemlékek pusztulása már a hódoltság idején megindult. Például Pécs egész városa leégett az 1664-i ostromnál. Másik példa Szulejmán szultán síremlékének sorsa Turbékon. A törökből megmagyarosodott *Farkas Balázs* el akarta pusztítani, de épp Zrínyi nem engedte családjá nagy ellenségének gyalázását, mondván: „nem holtak, hanem az élők ellen jöttünk.” S ami sértetlen maradt a harcokban, az utána került ebek harmincadjára, mint ez a türbe is. Szigetvár, Pécs és Siklós parancsnoka, *Conte di Vecchio* írta jelentésében, hogy elemzési tisztje, *Gallo Tesch* bontatta le a türbét és árusította ki kövenként: egyedül az így nyert márványt 3000 forint értékére becsülte.

A *Várak, hidak, dzsámik, fürdők* fejezetében a szerző összefoglaló képet nyújt a magyarországi török építési tevékenység tipológiájáról. Előbb a katonai rendeltetésű létesítményekről beszél (közöttük a különös érdekességű dunai zárólánerről), majd az egyházi építményekről. Jelentősek — már csak élő, jelenleg is használatos voltuknál fogva is — a termál- és gőzfürdők. Kiemelkedik közülük eredeti térkialakításával a Veli bej- (Császár) fürdő török épülete. Jelentős szerepük volt és némiképp van még ma is a síremlékeknek, bár csak két ép türbénk van. *Gül Baba* budai türbéje ma is török búcsújáró hely. Végül megemlíti a szerző a vácdukai vízművet, mint a váci vár vízellátásának műszakilag tökéletes és a rombolás ellen kiválóan védett alkotását.

A részletes, képekkel bőven ellátott — a könyv nagyobbik felét kitevő — részben sorra veszi a műemlékeket. Számos gondolatébresztő adat birtokába jut itt az olvasó; s különösen érdemes megfontolni, hogy (pl. a siklói dzsámi,

a szegedi vár vagy az egri gőzfürdő esetében) milyen műemlék-helyreállító tevékenységgel lehetne emelni Magyarországot építészeti emlékeinek értékét.

A könyv döntő erényei mellett eltörpülnek kifogásaink. Ezek egyrészt itt-ott stiláris egyenlenségek, valamint helyesírási következetlenségek. Ez utóbbiak abból adódnak, hogy az arab írásos török szövegeket természetesen fonetikusán írjuk át; viszont a jelenlegi török írás latinbetűs — s minden latinbetűs írásrendszernél meg szoktuk hagyni az eredeti betűképet. Ezért fordulhat elő, hogy a tudós utazó *Evlia Cselebi* neve a mai török átírás nyomán *Evlia* formában jelenik meg a könyvben, a Szejahatnáme pedig *Seyahatname*. Tekintettel arra, hogy az adott korban a törökség arab betűkkel írt és számos szavuk magyar betűképpel honosodott meg, javasolható a magyaros írásmód következetes használata.

Végül egy általánosabb megjegyzés, amit tulajdonképpen a könyv címe sugall. A török világ magyarországi emlékei nem kizárólag, sőt talán nem is elsősorban építészeti. Tudunk arról az erőteljes határról is, amely pl. az étkezés és az öltözködés kultúrájában szinte meghatározó erejű volt. Tudunk a magyarországi törököknek a magyar nyelv fenntartásában játszott szerepéről. Tudunk az ittmaradt, meghonosodott számos katonai- és kézművescsaládról. Az az érzésünk, hogy több figyelmet és kutatást érdemelne a török vonatkozások a magyar nyelvtörténeti kutatásokban is. A török világgal fennállott kapcsolatunk nem valami eltagadni való dolog, hanem hozzátartozik a magunk teljesebb megismeréséhez. Magyarországon százötven évig egy csodálatosan gazdag és virágzó műveltség volt jelen, és ez a kultúra legtagabb értelemben véve jelentősen hatott a magyarság mindennapi életére is.

Kelemen András

A HONISMERETET — amelynek célja a mozgalom résztvevőinek folyamatos tájékoztatása, elméleti, módszertani és tudományos ismereteik állandó bővítése — a megyei népfőnökszervezetben keresztül igyekszünk eljuttatni minden olyan intézményhez és személyhez amely, illetőleg aki valamilyen formában kötődik a honismereti mozgalomhoz. A lapot a megyei népfőnökségek küldik szét a könyvtárakba, levéltárakba, művelődési központokba, a megyei állami és pártszervezetek illetékes munkatársainak, a honismereti szakköröknek és más, honismerettel foglalkozó közösségeknek, egyéni gyűjtőknek.

Azok tehát, akik szakkörük, vagy intézményük részére szeretnék a HONISMERET-hez hozzájutni, igényükkel elsősorban a HNF megyei (kerületi) bizottságához forduljanak.

TARTALOM

A Márciusi Front debreceni emlékülése			
	<i>Kállai Gyula</i> megnyitó beszéde	3	
	<i>Dr. Kónya István</i> : Március 15. jelentősége	5	
	<i>Féja Géza</i> : A Márciusi Front	8	
	<i>Pintér István</i> : A KMP és a Márciusi Front	9	
A Márciusi Front makói emlékülése			
	<i>S. Hegedüs László</i> megnyitó beszéde	14	
	<i>Csatári Dániel</i> : A Márciusi Front szerepe és jelentősége	16	
	<i>Dr. Korom Mihály</i> : A Márciusi Front és a függetlenségi mozgalom	22	
	<i>Féja Géza</i> : Makó és a Márciusi Front	28	
	<i>Tamasi Mihály</i> : A Márciusi Front és Erdei Ferenc	32	
KRÓNIKA			
	A III. Komárom megyei Ifjúsági Honismereti Tábor eredményei (<i>Dr. B. Szatmári Sarolta</i>)	37	
	A XIV. Jókai-napok (<i>Cséplő László</i>)	38	
	<i>Dr. Végh József</i> köszöntése (<i>Kováts Dániel</i>)	40	
ÉVFORDULÓINK			
	<i>Tamási Áron</i> : Emberi szó	41	
	<i>Zöld Péter</i> Csöbörcsökben (<i>Domokos Pál Péter</i>)	43	
	A 200 esztendő Józsefváros (<i>Dr. Turányi Kornél</i>)	46	
SZAKKÖRÖK, BARÁTI KÖRÖK			
	Úttörőházunk honismereti szakköre szót kér (<i>Nedók Márta</i>)	48	
	A csepregi honismereti szakkör jubileuma (<i>Szabó József</i>)	50	
	Várbarátkör alakult Nagyvázszyban (<i>Reményi Antal—Morvay Péter</i>)	52	
	A Gyóni Géza Baráti Kör (<i>Fábián Miklós</i>)	54	
HONISMERETI OLVASÓKÖNYV			
	Helytörténet és kapcsolattörténet (<i>Dr. Lagzi István</i>)	55	
KÖNYVESPOLC			
	A rendszeresen megjelenő honismereti kiadványok módszertani kérdései (<i>Dankó Imre</i>)	59	
	<i>Molnár József</i> : A török világ emlékei Magyarországon (Ism.: <i>Kelemen András</i>)	62	
	A hátsó borítón: a nagyvázszyi vár (<i>Szabó Jenő</i> felvétele)		

MUNKATÁRSÁK

B. Szatmári Sarolta dr. múzeológus, Tata — **Csatári Dániel** dr. egyetemi tanár, Szeged — **Cséplő László** publicista, Komárom (Komárno) — **Dankó Imre** dr. múzeumi igazgató, Debrecen — **Domokos Pál Péter** dr. nyugalmazott tanár, Bp. — **Fábián Miklós** könyvtáros, Dabas — **Féja Géza** író, Bp. — **Kállai Gyula**, a Hazafias Népfrent Országos Tanácsának elnöke, Bp. — **Kelemen András** dr. főorvos, Bp. — **Korom Mihály** dr. főigazgató, egyetemi tanár, Bp. — **Kováts Dániel** főiskolai docens, Sárospatak — **Kónya István** dr. egyetemi tanár, Debrecen — **Lagzi István** dr., a Magyar Kulturális Intézet igazgatóhelyettese, Varsó — **Morvay Péter** dr., a Néprajzi Múzeum nyugalmazott osztályvezető-helyettese, Bp. — **Nedók Márta** szakköri titkár, Szekszárd — **Pintér István** dr., az MSZMP KB Párttörténeti Intézetének tud. főmunkatársa Bp. — **Reményi Antal** művelődésház-igazgató, Nagyvázszy — **S. Hegedüs László**, a Hazafias Népfrent Országos Tanácsának titkára Bp. — **Szabó József** ny. iskolaigazgató, Bük — **Tamási Mihály** dr., az MSZMP Csongrád megyei Bizottságának osztályvezetője, Szeged — **Turányi Kornél** dr. műszaki dokumentátor Bp.

*S. Hegedüs László megnyitó beszédét mondja a Márciusi Front makói emlékülésén
(Enyedi Zoltán felvétele)*

*Ünnepség Makón, az Erdei Ferenc Mezőgazdasági Szakiskolában
(Enyedi Zoltán felvétele)*

